

A magyar nyelv portréja (arcvonalások a portréhoz)

Nyelvünk sajátosságairól,
szerkezeti és szemléleti
vonásairól, jellegzetességeiről

H. Varga Márta
KRE BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszék
hvargamarta@gmail.com

Mitől nehéz egy nyelv? (1)

Mely nyelvek a (leg)nehez(ebb)ek az angol anyanyelvű nyelvtanulók számára?

- ▶ 1. spanyol, svéd, francia → 575-600 tanítási óra,
- ▶ 2. orosz, ivrit, izlandi → 1100 tanítási óra,
- ▶ 3. arab, japán, mandarin kínai → 2200 tanítási óra

(az amerikai külügyminisztérium interneten közzétett számításai)

Mitől nehéz egy nyelv? (2)

A legnehezebbek (egy másik számítás szerint):

- arab,
- kantoni kínai,
- japán,
- 3 finnugor nyelv: finn, észt, magyar

Nehezebb-e egyik nyelv a másiknál?

- ▶ Teljesíthetetlen feladat a nyelveket megtanulhatósági sorrendbe állítani → nincsenek objektív kritériumok!
- ▶ A nyelvi nehézségek súly”-át nem tudjuk mérni: nincs mérőműszer, nincs mértékegység.
- ▶ Fogadjuk gyanakvással a legnehezebb és legkönnyebb nyelvek (újabb és újabb) listáit!
- ▶ A pro és a kontra érvek erőtlenek, pontatlanok, hamisak, tudománytalanok → félrevezetnek bennünket!

Megbízható érvek

- ▶ az elsajátítandó idegen nyelv minél közelebbi (genetikai, tipológiai) rokonságban van a tanuló anyanyelvével, (feltehetőleg) annál kevesebb munkát kell az elsajátítására fordítani;
- ▶ a már korábban megismert idegen nyelvek pozitív vagy negatív hatásával is számolnunk kell;
- ▶ egy-egy nyelvpár közötti távolságról érdemes beszélnünk, amely mindkét irányból indulva ugyanakkora marad (energia-befektetés azonban időben nem azonos módon oszlik meg!);

Nehéz! (1)

- ▶ (a) nyelvünknek nincs közeli rokona,
- ▶ (b) szókincsünk szokatlan, idegenszerű (vö. pl. *repülőtér, étterem, rendőrség, egyetem, hangverseny, kórház, nagykövetség*),
- ▶ (c) morfológiai rendszere gazdag (képzők / jelek / ragok, esetek),

Nehéz! (2)

- ▶ (d) a toldalékok összefűzésének mechanizmusa nem egyszerű (agglutináló nyelv), pl. *asztal-os-ai-tok-é-i-ról* (about your joiners' somethings), *fi-a-i-é-i-ért* (for his/her sons' somethings);
- ▶ *meg-hív-at-tat-hat-ná-tok*,
- ▶ *el-kápráz-tat-hat-t-alak*,
- ▶ *el-kel-káposztá-s-talan-ít-hat-atlan-ság-os-kod-ás-ai-tok-ért* (47),
- ▶ *meg-szent-ség-telen-ít-het-etlen-ség-es-ked-és-ei-tek-ért* (44);

Nehéz! (3)

- ▶ (e) kétféle (határozatlan és határozott tárgyas) igeragozást használunk (egyetlen magyar igenek legkevesebb 37 alakja van, de többnek 80!),
- ▶ (f) az igekötők funkciói és használati szabályai bonyolultak,
- ▶ (g) a kvázi-szabad magyar szórend szabályai elsajátíthatatlanok,
- ▶ (h) sok a kivétel, a rendhagyó forma (pl. *van - lesz, sok - több, jön - gyere*, antiharmónikus tövek, nyitótövek);.

Sajátos!

Az egyes szám kedvelése (1)

- ▶ (a) számjelző után, pl. *öt / sok / minden alma*;
- ▶ (b) két dolgot egységként, egy kategóriaként értelmezünk, pl. *szem, fül, kar, láb, váll / cipő, papucs, kesztyű*;
- nyelvspecifikus vonás a páros testrésznevek egyikének megnevezése: *egyik, másik / bal, jobb / fél-*;
- „abszurd” kifejezések:
 - szeme közé néz,*
 - összeüti a bokáját,*
 - szívére kulcsolta a kezét,*
 - eltalálta szarva közt a tőgyét,*
 - idegen kutyának lába közt a farka;*

Sajátos!

Az egyes szám kedvelése (2)

- ▶ (c) meghatározatlan mennyiségekre, pl.
 - ▶ *virágot / bogyót / epret szed,*
 - ▶ *rágja a körmét,*
 - ▶ *tetű ment a hajába,*
 - ▶ *bélyeget / jelvényt / szalvétát gyűjt,*
 - ▶ *jön a török!,*
 - ▶ *a konyhakertet lerágta a nyúl* → numerus absolutus / indefinitus;
- ▶ (d) az anyagnevek használatában, pl.
 - ▶ *A kukorica már a magtárban van,*
 - ▶ *A rozst már learatták,*

Sajátos!

Az egyes szám kedvelése (3)

- ▶ (e) ha több birtokosnak egy-egy birtokáról van szó, pl.
 - ▶ *A képviselők feleségükkel együtt érkeztek a fogadásra (vö. A sejkék feleségeikkel együtt érkeztek),*
 - ▶ *A férfiak megemelték kalapjukat (nem kalapjaikat);*
- ▶ (f) Bizonyos kopulatív kifejezésekben, pl.
 - ▶ *Ezek a párok szinonimának tekinthetők (vagy szinonimáknak),*
 - ▶ *Ezeket a lexémákat nevezem én valódi plurale tantumnak (vagy plurale tantumoknak);*
- ▶ (g) Halmozott egyes számú alanyok esetén, pl.
 - ▶ *Mária és Péter is eljött (v. eljöttek).*

Sajátos!

a térjelölés árnyalt, differenciált rendszere
(irányhármasság a határozóragok és a névutók körében),

- ▶ HOL? *-bAn, -(O)n, -nÁl, (-t/-tt),*
- ▶ HOVÁ? *-bA, -rA, -hOz,*
- ▶ HONNAN? *-bÓl, -rÓl, -tÓl*

HOL?	<i>előtt</i>	<i>között</i>	<i>mellett</i>	<i>mögött</i>
HOVÁ?	<i>elé</i>	<i>közé</i>	<i>mellé</i>	<i>mögé</i>
HONNAN?	<i>elől</i>	<i>közül</i>	<i>mellől</i>	<i>mögül</i>

Sajátos!

A magyar birtoklásmondát (a HABEO-szerkezet)

- ▶ *(Nekem)* *van/volt/lesz stb.* *autóm.*
- ▶ *(Neked)* *van/volt/lesz stb.* *autód.*
- ▶ *Péternek* *van/volt/lesz stb.* *autója.*

*rendelkezik valamivel,
bír valamit,
el van látva valamivel,
tart valamit*

Sajátos!

az elidegeníthető ~ elidegeníthetetlen birtoklás megkülönböztetése

- ▶ a három ugor nyelvben van meg,
- ▶ két ősi eredetű képző:
 - ▶ *-(V)s*: egyszerű jelzőben: *csizmás kandúr*, az összetett jelző második tagjában: *piros csizmás kandúr*, *lila ruhás nő*,
 - ▶ *-(j)Ú*: csak az összetett jelző második tagjában: *kékszemű lány*, *széles vállú fiú*,
- ▶ a morfológiai jelölés nem mindig következetes, pl. *szakállas férfi* ~ *fekete szakállú férfi*,

Sajátos!

A szenvedő igeragozás hiánya

János adott egy könyvet Péternek / John gave a book to Peter.

- ▶ *A book was given to Peter (by John) / A könyv átadatott Péternek (János által).*
- ▶ *Peter was given the book by John / -*

(konzerválódott alakok, pl. megadatik, dicsértessék, engedtessek meg, felvétetik, napjai megszámláltattak, megkívántatik, méltóztatik, közhírré tétetik, jegyzőkönyvbe vétetik, születik, kéretik)